Journal of Language Studies. Vol.8, No.5, 2024, Pages (143-160)
DOI: https://doi.org/ 10.25130/Lang.8.5.8

IRAQI Academic Scientific Journals
المجلات الأكاديمية العلمية العراقية
JORNAL OF LANGUAGE STUDIES
ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)
Journal of Language Studies
Contents available at: http://www.iasj.net/iasj/journal/356/about

Verb tenses in passive sentences

Treefa Mohsen Ahmed*
Salahaddin University
Treefa.ahmed@su.edu.krd
&
Dr.Abdulla Hussen Raswl
Salahaddin University
abdulla.raswl@su.edu.krd

Received: 16/ 9/ 2023, **Accepted:** 29/ 10 /2023, **Online Published: 31 / 5/ 2024**

Abstract

This research demonstrates the tenses and aspects in passive voice in the Kurdish language. The research shows how the patterns and principles of the tenses and aspects and their structures help to distinguish between the passive voice sentences. The research consists of two sections: The first section defines passive voice, describes the peculiarities of passive voice and sheds light on the reasons for passive voice. The second section deals with the tenses differently in terms of their patterns, their order and structure of roots of verb, time morphemes, indicators of passive voice, occurring pronounces peculiar to subject and object, and the time morphemes peculiar to passive voice. The research attempts to illustrate all the structures and each one is explained in a particular table. Also, all the tenses and aspects in passive voice and classified for further clarity. The research concludes with some findings.

Keywords: Passive voice, tenses, time morphemes, passive voice indicators

* **Corresponding Author**: Treefa Mohsen Ahmed, **Email:** Treefa.ahmed@su.edu.krd
Affiliation: Salahaddin University - Iraq

© This is an open access article under the CC by licenses http://creativecommons.org/licenses/by/4.0

أزمنة الفعل في الجمل المبنية للمجهول

م.م تريفه محسن احمد
جامعه صلاح الدين
و
ا.د. عبدالله حسين رسول
جامعه صلاح الدين

الـمـسـتـخـلـص

تم تخصيص هذا البحث لوصف و تحليل أزمنة الفعل في الجمل المبنية للمجهول في اللغة الكوردية. يتناول البحث بالإستناد على الصيغ و القواعد الحديثة كيفية تركيب و تميز الجمل المبنية للمجهول من حيث أزمنة الفعل المختلفة من الماضي، المضارع و المستقبل و تحديد أدوات (مورفيمات) المكونة لصيغة كل زمن من هذه الأزمنة و تم توضيح الحالات الموجبة لصياغة الجمل المبنية للمجهول.

تتألف البحث من المقدمة و فصلين، خصص الفصل الأول لتعريف الأفعال المبنية للمجهول بإسهاب و توضيح خصائص هذه الأفعال مع الأسباب المؤدية لتركيب هذه الأفعال و كيفية صياغتها. أما الفصل الثاني، يضم بحث طرق تركيب و صياغة أزمنة الأفعال المبنية للمجهول، دراسة كيفية تحليل و تركيب كل زمن على حدة، من حيث ترتيب و تنظيم مكوناته و المورفيمات الدالة على: (المفعول به، جذر الفعل، الزمن، الفاعل المبني المجهول، الضمائر المتصلة العائدة الى المفعول و التكملة). جرت المحاولة لشرح و بيان كل هذة المكونات و تصنيف الأزمنة بالتفصيل موضحا بالأمثلة المطلوبة و الجداول التخطيطية الموضحة لقوانين صياغة كل زمن من هذه الأزمنة. و اختتم البحث بتقديم أهم نتائج التي توصل اليها البحث مع عرض قائمة بأسماء المصادر البحث و مراجعه.

<u>الكلمات الدالة</u>: الفعل المبني للمجهول، أزمنة الأفعال، المورفيمات الدالة على الزمن و المورفيم الدال على الفاعل المبني للمجهول.

(دەمکاتەکان لە ڕستەی بکەرنادیاردا)

م.ی.تریفە محسن احمد
بەشی زمانی کوردی ـ کۆلێژی زمان- زانکۆی سەلاحەددین ـ هەولێر
&
پ.د.عەبدوڵڵا حوس‌ێن ڕەسوڵ
بەشی زمانی کوردی ـ کۆلێژی زمان- زانکۆی سەلاحەددین ـ هەولێر

پێشەکی:

ئـەم توێژینەوەیـە، کـە بـە ناونیشـانی (دەمکاتـەکان لـە ڕسـتەی بکەرنادیاردا)یـە، لـە سـەر ڕێبـازی (وەسـفیی شـیکاری)یە، تیشـکخراوەتە سـەر باسـکردنێکی کـورتی بابـەتی بکـەرنادیار

لـه زاری ناوەڕاسـتی زمـانی کوردیـدا. توێژینەوەکـه دابەشـی سـەر دو بەشـی سـەرەکی کـراوە، لـه بەشـی یەکەمـدا، بکـەرنادیار لـه ڕوی وشەسـازییەوە باسـکراوە، کـه چـۆن نیشـانەی تایبـەتی (ر) وەردەگرێـت، هـەروەها لـه ڕوی ڕستەسـازی و واتاییـەوە خـاوەن شـیکاری و تایبەتمەنـدیی خۆیـەتی و چـۆنیەتیی گـۆڕانی ڕسـتەی بکەردیـار بـۆ نادیـار و جێگـۆڕکێی شـوێنی بەرکـار لە ڕسـتەدا خراوەتـەڕو. لـە بەشـی دوەمـدا بـاس لـە دەمکاتـەکان لـە ڕسـتەی بکـەرنادیاردا کـراوە. ئەو دەمکاتـانەی لـە ڕسـتەی بکـەرنادیاردا بەدیـدەکرێن، وەکـو: (ڕابـردوی نزیـك، ڕابـردوی بـەردەوام، ڕابـردوی تـەواو، ڕابـردوی دور، ڕابـردوی نزیکـی خۆزگـەیی، ڕابـردوی تـەواوی خۆزگـەیی، ڕابـردوی دوری خۆزگـەیی، لەگـەڵ ڕانـەبردو و داهـاتو). هـەر یـەکێك لـەم دەمکاتانـەی لـە سـەرەوەدا ناویـانهێنراوە، جگـە لـە شـیکردنەوە و ڕونکردنـەوەی دەمکاتـەکان لـەو جـۆرە ڕسـتانەدا، هەوڵـدراوە بـە خشـتەی تایبـەت و ڕون و ئاشـکرا شـێوازی بـەکارهێنان و لایـەنی ڕێزمـانی و دەرکـەوتنی مۆرفیمـە ڕێزمانیـەکانی کـار بخرێنـەڕو، هـەروەها دەرکـەوتن و دەرنەکـەوتنی کەرەسـەکانیش لـە سـنوری ڕسـتە بکـەرنادیارەکان گرنگییـان پێـدراوە، جگـە لەمانـە لـە خشـتەیەکی تایبەتـدا، گشـت دەمکاتـەکانی ڕسـتەی بکـەرنادیار بـۆ دەرخسـتنی زیـاتری بابەتەکـە بـە شـێوازێکی کـورت و پوخـت خراونەتـەڕو. لـە کرۆکـی ئـەم باسـەدا هەوڵـدراوە بـە کـورتی هـەنگاوەکانی دروسـتبونی ڕسـتەیەکی بکـەرنادیار لـە ڕسـتەیەکی بکـەردیارەوە بخرێنـەڕو کـە پراکتیـزەی ئـەم باسـە دەکـات لـە ڕوی زانسـتییەوە، بـەوەی کـە ئەگـەر چۆنیـەتیی گـۆڕینی ڕسـتەیەکی بکـەردیار بـۆ بکـەرنادیار بزانرێـت، ئاسـانتر دەمکـاتی ڕسـتە دیارەکـە و ڕسـتە نادیارەکـەش دەردەکـەوێت، چونکـە گۆڕانکارییـەکان و وردەکارییـەکانی دەمکاتەکـەش دەگرێتـەوە بەتایبـەتی لـە سـنوری فرێـزە کاریەکانـدا، کـە ڕەگـی کـار و مۆرفیمـەکانی کـات و نیشـانەی نادیـاری و شـوێنی ڕاناوەکان دەخرێنەڕو.

بەشی یەکەم :

1- زاراوەی بکەرنادیار:

نادیـاری، زاراوەیـەکی ڕێزمانییـە، (لـە بکـەرنادیاردا، وەرگـر یـان ئامـانجی کردەکـە لـە ڕێـی کارەکـەوە دەردەخرێـت) (Crystal,2008,p353)، کـاری بکـەرنادیار، ئـەو کارەیـە کـە بکەرەکـەی بـە ئاشـکرا لـە سـەرەتای ڕسـتەدا دەرناکـەوێت، ڕسـتەی بکـەرنادیار، (بـەو ڕسـتانە دەگوترێـت کـە تێیـدا بـە هـەر هۆیەکـەوە بێـت، بکەرەکـەیان دیـار نیـە)(محەمـەد، 1988،

46) واتـــە؛ لـــە ڕســـتەی بکـــەرنادیاردا، بکەرەکـــە وەك لـــە ڕســـتەی بکـــەردیاردا، لـــە بـــەر نەناســـراوی، یـــان بـــە لوتکـــەکردنی بـــەرکار، بـــە ئاشـــکرا دەرناکـــەوێت، بـــەڵام ئەمـــە ئـــەوە ناگـــەیێنێت، کـــە بکـــەر لـــە ڕستەکەدا نیـــە، چونکـــە ڕســـتەی بکـــەرنادیار تـــەنیا لـــە کـــاری تێپـــەڕ دادەڕێژرێـــت و کـــاری تێپـــەڕیش پێویســـتیی بـــە بکـــەر و بـــەرکار هەیـــە. لـــە زاری ناوەڕاســـتی زمـــانی کوردیـــدا، مۆرفیمـــە ڕەســـەنەکەی هینـــدۆ- ئـــەوڕوپی (ر) ئامـــاژە بـــە بکـــەرە نادیارەکـــە دەکـــات، واتـــە؛ گـــوێگر یـــان خوێنـــەر کـــە ڕســـتەیەکی بکـــەرنادیار دەبیســـتێت، یـــان دەبینێـــت بـــە هـــۆی دەرکـــەوتنی مـــۆرفیمی بکـــەرنادیار، ڕاســـتەوخۆ دەزانێـــت کـــە کارەکـــە تێپـــەڕە و بکەرەکـــەش بـــە هۆکارێـــك لـــە هۆکارەکـــان لـــە ڕستەکە لابـــردراوە و ئـــەو مـــۆرفیمی نادیاریـــە نوێنەرایەتی دەکات. بۆ نمونە:

مامۆســـتاکە نامەکـــان دەنوســـێت ← نامـــەکان دەنوســـرێن. (مامۆســـتاکە/ بـــکەری دیـــارە ← ر/ بکەری نادیارە).

مامۆســـتاکە نامـــەکانی نوســـی ← نامـــەکان نوســـران. (مامۆســـتاکە + ی/ بـــکەری دیـــار ← ر/ بکەری نادیار)

بکـــەرنادیار، کردەیەکـــە تـــەنیا لەگـــەڵ کـــاری تێپـــەڕ دەردەکـــەوێت، واتـــە؛ تـــەنیا لـــە کـــاری تێپـــەڕ دادەڕێژرێـــت و هۆکـــاری ئەمـــەش بـــۆ ئـــەوە دەگەڕێتـــەوە کـــە دەبێـــت دو تـــوخم: (بـــەرکار) و (بکـــەر) لـــە ڕستە بکەردیارەکـــەدا بونیـــان هـــەبێت و لـــە ڕستەی بکـــەرنادیاردا بـــەرکار بە دیـــار دەمێنێتـــەوە و هەر بەرکـــارە، بەڵام دەبێـــتە کـــارا (نیهـــاد)ی ڕستەکە، (تەنیـــا جیـــاوازی لە نێـــوان ڕســـتەکانی بکـــەردیار و بکەرنادیـــاردا، گـــۆڕانی بـــکەرە لە کەســـێکی دیـــار و ئاشـــکرا بـــۆ تـــوخمێکی نادیـــار و دەستنیشـــاننەکراو، واتە؛ لە هەردوکیـــان بـــکەر هەیە، بەڵام لە یەکەمـــدا، دەستنیشـــانکراوە و لە دوەمـــدا، دەستنیشـــاننەکراوە، شـــتێکی ئاساییشـــە کە بـــکەر - نادیـــار - بێـــت، پێویســـت بە ڕانـــاوی لکـــاو ناکـــا، بـــۆیە ڕانـــاوی لکـــاوی ســـەر بە بـــکەر لە ڕســـتەی بکەرنادیـــاردا نامێنێـــت و ڕانـــاو لەگەڵ بەرکـــار ڕێکـــدەکەوێت، بەرکـــاریش وەکـــو خـــۆی هەر بە بەرکاری دەمێنێتەوە)(ڕەسول، ١٩٩٥، ١٧٠).

بکـــەرنادیاری وەکـــو مـــەرجێکی جیاکـــەرەوەی کـــارە تێپـــەڕ و تێنەپـــەڕەکان دەردەکـــەوێت، ئەگـــەر کارێـــك نەبێتـــە بکـــەرنادیار، ئـــەوە بـــە کـــارێکی تێنەپـــەڕ دادەنرێـــت و تەنیـــا کـــارە تێپەڕەکان دەبن بە بکەرنادیار:

ـــ شنە ئاوەکە دەخواتەوە. بکەردیار ـــ ئاوەکە دەخورێتەوە. بکەرنادیار.

ـــ شنه ئاوەکەی خواردەوە. بکەردیار ـــ ئاوەکە خورایەوە. بکەرنادیار.

2- مەبەستەکانی بەکارهێنانی بکەرنادیار:

بکەرنادیار، بۆ ئەم مەبەستانەی خوارەوە بەکاردێت:

1- بکەرەکە نەناسرێت، واتە؛ نەزانرێت، کێ کارەکەی ئەنجامداوە، وەك: گەنجێک کوژرا.

2- بکەرەکە ئەوەندە ئاشکرا بێت کە پێویست بە دەرخستن و ناوهێنانی نەبێت. وەکو:

تیرۆریستێک دەستگیرکرا. زۆربەی کات بکەرەکە ئاشکرایە کە (هێزی دژەتیرۆر)ە.

شەقامەکە قیرڕێژدەکرێت. زۆربەی کات بکەرەکە ئاشکرایە کە (شارەوانی ـ حکومەت)ە.

3- گرفت، یان ترس، یان هەر هۆکارێکی تر لە ناوهێنانی بکەردا هەبێت، وەک: پەیامنێرێک ڕفێنرا.

4- بە مەبەستی بەلوتکەکردنی بەرکار، واتە؛ قسەکەر بە مەبەست بەرکارەکە بێنێتە پێشەوە، یاخود بەرکارەکە زیاتر جێی سەرنج، یان مەبەست بێت، وەک: پارەی گەنمی جوتیاران دەدرێت.

5- بە هۆی بەکارهێنانی بکەرنادیار، ڕستەکان زیاتر بەیەکەوە بلکێن، وەک:

بەڵێننامەکە واژۆکرا و درا بە خاوەن پرۆژەکە.

٦- لە دەقی تویژینەوەی زانستی، یان دەربڕینی فەرمیدا پتر زانیارییە باوەکان دەگشتێنرێن و بە بکەرنادیاری دەردەبڕدرێن، وەک: (دەتوانرێت، بوترێت....)، (لە تویژینەوەکەدا وتراوە.. یان ئەوە خراوەتە ڕو...)، (لە کۆبونەوەکەدا ئەم گرفتانە باسدەکرێن..).

3- بکەرنادیار لە ڕوی وشەسازی و ڕستەسازییەوە:

کاری بکەرنادیار، (لە ڕوی واتاوە هاوشانی کرداری کارا دیارە، بەڵام خاوەنی خاسیەتی وشەسازی و ڕستەسازیی خۆیەتی)(حاجی مارف، 2014، 325). لە ڕوی وشەسازییەوە هەندێ تایبەتمەندیی هەیە، وەك: مۆرفیم و نیشانەی تایبەت بە بکەرنادیاریی تێدا دەردەکەوێت، کە بریتییە لە (ر)، هەروەها لە ڕوی دەمکاتەکانیشەوە بۆ ڕابردو مۆرفیمی (ا) و بۆ داهاتو مۆرفیمی (ێ) وەردەگرێت.

بینرا: بین(ڕەگ) + (ر) ی بکەرنادیار + (ا) مۆرفیمی کاتی ڕابردو + Ø بەرکار.

دەبینرێت: (د/ئـ) ە + بـین (ڕەگ) + (ر) بکـەرنادیار+ (ێ) مـۆرفیمی کـاتی داهـاتو + Ø بەرکار.

نادیاری تـەنیا لـە کـاری تێپـەڕەوە دروستدەکرێت، واتـە؛ (بـەبێ ڕەچـاوکردنی تێپەڕانـدن و تێنەپەڕانـدن بـەڕێوەناچێت. وێـرای ئـەوە ڕێـژەی کـارابزر هـەر لـە کـرداری تێپـەڕەوە پەیدادەبێت و پاشگری (- ر)یش نیشانەی ڕێزمانییەتی)(حاجی مارف، 2014، 325).

لـە ڕوی ڕستەسازیشـەوە، ڕسـتەی بکـەرنادیار بکەرەکـەی دیـار نیـە و بەرکارەکـە دێـتە سـەرەتا و دەبێـتە کـارا (نیهـاد)ی ڕسـتەکە، بەڵام ئەرکـی بەرکـاریەکەی نـابێتە ئەرکـی بکەری. ئەو ڕاناوەی دەگەڕێتەوە بۆ بکەر و پەیوەستە بە بکەر لە ڕستەکەدا نامێنن.

ــــ ڕابــردو: ئــەوان گوڵــەکانیان فرۆشــت. (بکــەردیار). ← گوڵــەکان فرۆشــران. (بکەرنادیار).

ــــ ڕانەبــردو: ئــەوان گوڵــەکان دەچێــنن. (بکــەردیار). ← گوڵــەکان دەچێنــدرێن. (بکەرنادیار).

ڕێزماننوسـە دێرینـەکان، مـۆرفیمی (ر)ی بکـەرنادیاریان لەگـەڵ مـۆرفیمی کـاتی ڕابـردو و مـۆرفیمی کـاتی داهـاتو بەیەکـەوە بـۆ بکـەرنادیار باسـکردوە، واتـە؛ مـۆرفیمی (ر) و مۆرفیمـەکانی کاتیـان جیانەکردۆتـەوە و (را) و (رێ) (امـین. ١٩٨٢، ٣٤). یـان دەستنیشـانکردوە بـۆ دۆخـی بکـەرنادیاری. (نیشـانەکانی کـاری بـزر لـە ڕابـردودا (ڕا)یـە وە لـە ڕانـەبردودا (ڕێ)) (حەسـەن، و ئـەوانی تـر، 1987، 17). لـە بنەڕەتـدا، (ا، ێ) مـۆرفیمی کـاتن، (ا) بـۆ ڕابـردو و (ێ) بـۆ داهـاتو و دەکەونـە دوای مـۆرفیمی (ر)ی بکـەرنادیار، واتـە؛ (بـۆ دروستکردنی کـاری نادیـار، نیشـانەی (ر) بـە کۆتـایی بناغـەی کـاری تێپـەڕەوە دەلکێنرێت)(یوسـوپۆڤا، و. موکریـانی، 1988، 89). (ر) وەکـو نیشـانەیەکی تایبـەتی بکـەرنادیاری دەردەکـەوێت و (دەشـێ مـۆرفیمی(- ر) بکـەین بـە نیشـانەیەك بـۆ ناسینەوەی ئەم جۆرە کارە)(یوسوپۆڤا، و. موکریانی، 1988، 89).

بکەرنادیار،(یەکێکـە لـە چـالاکترینی ڕێگاکـانی گـۆڕینی هێـزی کـاری تێپـەڕ بـۆ کـاری تێنەپـەڕ، کـە بەشـی هـەرە زۆری کـارە تێپـەڕەکان بـە نادیـاریی دەکـرێن بـە کـاری تێنەپەڕ)(ئەحمـەد، 2018، 113)، بـەڵام ئـەم بۆچونـە ڕاسـت نیـە، چونکـە هـەرگیز بکـەرنادیار لـە کـاری تێنەپـەڕ دروسـتناکرێت و دەبێـت کارەکـە تێپـەڕبێت، بۆیـە (سـوتان) دەکرێت بە (سوتاندن) ئەوسا دەکرێتە بکەرنادیار. وەکو:

خانوەکە سوتێنرا.

خانوەکە دەسوتێنرێت.

(سوتێنرا) و (دەسوتێنرێت) هەرگیز نەگۆڕاون بۆ تێنەپەڕ و هەر تێپەڕن.

سوتێنرا: ڕەگی (سوتاندن) + بکەر (ر) + م.کاتی ڕابردو + ڕ.ک3تاك(خانوەکە) بەرکار.

واتە؛ بکەر و بەرکار هەر ماون و لەئارادان، بەڵام بکەرەکە لە دیارەوە گۆڕاوە بۆ نادیار (ر) و دەشێت ئەم مۆڕفیمە بە ڕاناوی نادیاری دابنرێ.

لە ڕوی کەتوار و ڕەوتی ئاخاوتنەوە، ڕستەی بکەردیار و بکەرنادیار بەپێی خواست و پێویستیی ئاخێوەر دێنەئارا و لە ئەنجامی ڕێکاری گۆڕینی بکەردیار بۆ بکەرنادیار نەهاتوتە دی، بەڵام لە ڕوی ڕێزمانی و فێرکاریەوە دەشێت هەنگاوەکانی ڕێکاری گۆڕینیان ڕاڤە و دەستنیشانبکرێن.

4- هەنگاوەکانی گۆڕینی ڕستەی بکەردیار بۆ بکەرنادیار:

دەتوانرێت، لە زاری ناوەڕاستی زمانی کوردیدا، کرداری گۆڕینی ڕستەی بکەردیار بۆ بکەرنادیار لەم چەند هەنگاوەی خوارەوە پوختبکرێنەوە:

١- بکەری ڕستەکە و ڕاناوی پەیوەست بە بکەرەکە لە توخمێکی دیارەوە دەگۆڕدرێت بۆ توخمێکی نادیار کە مۆڕفیمی (ر)یە و دەبێتە ڕاناوی بکەرنادیار.

2- دوای ئەوەی بکەردیارەکە بو بە بکەرێکی نادیار، بەرکار دەکەوێتە سەرەتای ڕستە و هەر بە بەرکاری دەمێنێتەوە. بۆ نمونە:

- من ئەم چێشتە ناخۆم.

- ئەم چێشتە ناخورێت.

3- مۆڕفیمی بکەرنادیار (- ر) دەچێتە دوای ڕەگی کارەکە.

٤- ئەگەر کارەکە ڕابردو بو (ا)ی مۆڕفیمی کاتی ڕابردو دەچێتە دوای (ر)ی مۆڕفیمی بکەرنادیار، ئەگەر ڕانەبردو بو مۆڕفیمی (ێ)ی داهاتو دادەنرێت، لەگەڵ ئەوەی مۆڕفیمی کاتی ئێستایەکەی ڕانەبردو هەر لە سەرەتای کارەکە دەمێنێتەوە. بە هەمان شێوە لە دەمکاتەکانی تری ڕابردوش مۆڕفیمەکانی کارە بکەردیارەکە دەگوازێتەوە بۆ بکەرنادیارەکە.

5- بەرکاری ڕستەکە دەگوازرێتەوە بۆ سەرەتای ڕستە و ڕاناوەکانی دەستەی ڕێککەوتن (م، ی، Ø، ین، ن، ن) لەگەڵ بەرکارەکە لە ڕوی کەس و ژمارەوە ڕێکدەکەون.

بۆ نمونە: لە ڕستەیەکی بکەردیاری وەك: (تنۆك گوڵەکانی فرۆشت.) بەم هەنگاوانەی لەسەرەوە باسکرا، دەکرێتە ڕستەیەکی بکەرنادیار:

تنۆك گوڵەکانی فرۆشت.

بکەر بەرکار کار.

لە هەنگاوی یەکەمدا، (تنۆك) کە بکەری ڕستەکەیە و توخمێکی دیارە، دەکرێت بە ڕاناوێکی نادیار (ر)، کە (تنۆك) بو بە بکەرێکی نادیار، پێویستی بە ڕاناوی (ی) نامێنێت کە بۆ تنۆك دەگەڕێتەوە، بۆیە لادەدرێت.

(تنۆک + ی) ← (- ر).

لە هەنگاوی دوەمدا، بەرکار (گوڵەکان) هەر بە بەرکاری دەمێنێتەوە، بەڵام هەڵدەکشێت بۆ سەرەتای ڕستە، هەر بە بەرکاریش دەمێنێتەوە.

لە هەنگاوی سێیەمدا، مۆرفیمی کاتی ڕابردو (ا)دەچێتە دوای مۆرفیمی بکەرنادیاری (-ر). لەبەرئەوەی کاری ڕستەکە ڕابردوە، بۆیە پێویست بە (ا)ی مۆرفیمی کاتی ڕابردو دەکات.

لە هەنگاوی دواتردا، بەپێی کەس و ژمارەی بەرکارەکە، ڕاناو بۆ کارەکە زیاددەکرێت. لەبەر ئەوەی (گوڵەکان)، کۆیە، (ن)ی ڕاناوی لکاوی کەسی سێیەمی تاک لە دەستەی ڕێککەوتن وەردەگرێت.

گوڵەکان فرۆش ر ا ن.

بەرکار ڕەگ م.بکەرنادیار م.کاتی ڕابردو ڕاناو.

بۆ کاری ڕانەبردو، بە هەمان شێوە و بەپێی ئەو هەنگاوانە ڕستەکە، بۆ ڕستەیەکی بکەرنادیار دەگۆڕێت. بۆ نمونە:

ــ ئێمە ئاڵای کوردستان هەڵدەکەین. ڕستەی بکەردیار.

ــ ئاڵای کوردستان هەڵدەکرێ. ڕستەی بکەرنادیار.

لە ڕستەی بکەرنادیاردا، ئەگەر بەرکاری ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ لە ڕستەکەدا هەبون، بەرکارە ڕاستەوخۆکە کەسی سێیەم بێت و ڕاناو شوێنی بگرێتەوە، ڕاناوەکە

دەچێتــە کۆتــایی کارەکــە، بەمــەش بــەرکارە ناڕاســتەوخۆکە دەکەوێتــە ســەرەتای ڕســتە بکەرنادیارەکەوە، بۆ نمونە:

ئێمە تۆمان بە پیاو دانا. (بکەردیار) ← (تۆ) بە پیاو دانرای. (بکەرنادیار).

مامۆسـتا گزییەکــەی لــە قوتابییەکــە گــرت. (بکــەردیار) ← گزییەکــە لــە قوتابیەکــە گیــرا. (بکەرنادیار).

ئەو ئێوەی بەشەڕ دەهێنا. (بکەردیار) ← ئێوە بەشەڕ دەهێنران. (بکەرنادیار).

لــە بکــەرنادیاردا ئــەو جــۆرە چاوگانــەی وەك (کــردن، خــواردن، دان) ناوێــك بکەوێتــە پێشــیان، وەك: (یـــاریکردن، ســـوێندخواردن، جوێنـــدان)، ئـــەم داڕشـــتنانە ئەگـــەرچی لـــە ڕوی وشەســازیەوە لــە شــێوەی چــاوگی لێکــدراو دەردەکــەون، بــەڵام لــە ڕستەســازیدا، وەك دو پارچە ڕەفتاردەکەن و ناوەکەی پێش چاوگەکە چاڵی بەرکاری پردەکەنەوە.

ئازاد یاریی کرد. ← یاری کرا.

تۆ سوێندت خوارد. ← سوێند خورا.

ئەوان جوێنیان دا. ← جوێن درا.

ئێوە ئێشکتان گرت. ← ئێشك گیرا.

بەشی دوەم: دەمکاتەکان لە ڕستەی بکەرنادیاردا:

دۆخی بکەرنادیار لە ڕوی دەمکاتەکانەوە، ڕابردو و ڕانەبردو وەردەگرێت. بە شێوەیەك، لە ڕابردو هەمو دەمکاتەکانی (ڕابردوی سادە، ڕابردوی بەردەوام، ڕابردوی تەواو، ڕابردوی دور، ڕابردوی نزیکی خۆزگەیی، ڕابردوی تەواوی خۆزگەیی و ڕابردوی دوری خۆزگەیی)، لەگەڵ ڕانەبردو و داهاتو دەگرێتەوە. بەم شێوەیەی خوارەوە:

1- ڕابردوی سادە:

ڕۆنـــانی دەمکـــاتی ڕابـــردوی ســـادە لە ڕســـتەی بکـــەرنادیاردا بەم شـــێوەیە: {ڕەگـــی کـــار + مـــۆڕفیمی بکـــەرنادیار + مـــۆڕفیمی کـــاتی ڕابـــردو(ا) + ڕانـــاوی لکـــاوی ڕێککەوتـــن بـــەرکار (م، ی، Ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی سادە	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری (ر)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	هێنرام	هێن	ر	ا	م
٢	کوژرای	کوژ	ر	ا	ی
٣	کرِدرا	کر+ ناوبڕی(د)	ر	ا	Ø
٤	شێوێنراین	شێوێن	ر	ا	ین
٥	ڕوخێنران	ڕوخێن	ر	ا	ن
٦	نوسران	نوس	ر	ا	ن

خشتەی ژمارە (1) دەمکاتی ڕابردوی سادە لە ڕستەی بکەرنادیاردا

ئەو ڕەگانەی کۆتاییان بە (ر، ڕ)هاتوە، لە کاتی زیادکردنی(ر)ی مۆرفیمی بکەرنادیار پێویستییان بە ناوبڕ دەبێت بۆ ئاسانی دەربڕین. وەکو:(بر+ د + ر+ ا + ڕاناو)، هەروەها ئەو کارانەی خۆیان تێنەپەڕ و دواتر تێپەڕێنراون، لە کاتی وەرگرتنی ڕەگی کارەکان(ا)ی ناو کارە تێپەڕێنراوەکە دەگۆڕێت بۆ (ێ)، بەڵام ئەم (ێ)یە مۆرفیمی کاتی داهاتو نیە، بەڵکو نوێنەرایەتیی هەمان مۆرفیم دەکا لە چاوگە تێنەپەڕە بنەڕەتیەکە، بەڵام بە هۆی بونی (ن)ی چاوگە تێنەپەڕە بنەڕەتیەکە واتاکەی سڕکراوە و ئەرکی مۆرفیمی کاتی لەدەستداوە و بوەتە بەشێك لە چاوگە تێپەڕێنراوەکە.

شکان......شك، شکاندن....شکێن ← شکێنران. بەڵگەیەکی تر بۆئەوەی کە ئەم (ێ)یە مۆرفیمی کاتی داهاتو نیە لێرەدا، کە دەمکاتەکەی دەگۆڕین بۆ ڕانەبردو جگە لەم (ێ) یە (ێ)ی مۆرفیمی داهاتوش دەردەکەوێت:

شکێنران← دەشکێنرێن.

2- ڕابردوی بەردەوام:

شێوەی داڕشتنی دەمکاتی ڕابردوی بەردەوام لە ڕستەی بکەرنادیاردا، بەم شێوەیە:

{مۆرفیمی کاتی ئێستا + ڕەگی کار + مۆرفیمی بکەرنادیار + مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا) + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی بەردەوام	مۆڕفیمی کاتی ئێستا	ڕەگی کار	مۆڕفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆڕفیمی کاتی ڕابردو(ا)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	دەهێنرام	ە	هێنـ	ر	ا	م
٢	دەبرای/ دەبردرای	ە	بر+ ناوبڕی(د)	ر	ا	ی
٣	دەکرا/ دەکردرا	ە	کر+ ناوبڕی(د)	ر	ا	Ø
٤	دەشێوێنراین	ە	شێوێنـ	ر	ا	ین
٥	دەڕوخێنران	ە	ڕوخێنـ	ر	ا	ن
٦	دەنوسران	ە	نوس	ر	ا	ن

خشتەی ژمارە (2) دەمکاتی ڕابردوی بەردەوام لە ڕستەی بکەرنادیاردا

3- ڕابردوی تەواو:

شێوەی داڕشتنی دەمکاتی ڕابردوی تەواو لە ڕستەی بکەرنادیاردا بەم شێوەیە: {ڕەگی کار + مۆڕفیمی بکەرنادیار(ر) + مۆڕفیمی کاتی ڕابردو(ا) + مۆڕفیمی ئاوەڵناوی کراو(و) + مۆڕفیمی کاتی ئێستا + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، Ø، ین، ن، ن)}.

وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی تەواو	ڕەگی کار	مۆڕفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆڕفیمی کاتی ڕابردو(ا)	مۆڕفیمی ئاوەڵناوی کراو(و)	مۆڕفیمی کاتی ئێستا(ە)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	بەخشراوم	بەخشـ	ر	ا	و	Ø	م
٢	هێنراوی	هێنـ	ر	ا	و	Ø	ی
٣	نوسراوە	نوسـ	ر	ا	و	ە	Ø
٤	فرۆشراوین	فرۆشـ	ر	ا	و	Ø	ین
٥	کێڵراون	کێڵـ	ر	ا	و	Ø	ن
٦	کوژراون	کوژ	ر	ا	و	Ø	ن

خشتەی ژمارە (3) دەمکاتی ڕابردوی تەواو لە ڕستەی بکەرنادیاردا

4- ڕابردوی دور:

ڕۆنانی دەمکاتی ڕابردوی دور لە ڕستەی بکەرنادیاردا، بەم شێوەیە: {ڕەگی کار + مۆڕفیمی بکەرنادیار(ر) + مۆڕفیمی کاتی ڕابردو(ا) + ڕەگی(بون) + مۆڕفیمی کاتی ڕابردو(و) + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، Ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی دور	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا)	ڕەگی(بون) (بـ)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو(و)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	بەخشرابوم	بەخش	ر	ا	بـ	و	م
٢	کڕدرابوی	کڕ+ ناوبڕی(د)	ر	ا	بـ	و	ی
٣	نوسرابو	نوس	ر	ا	بـ	و	Ø
٤	ڕوخێنرابوین	ڕوخێن	ر	ا	بـ	و	ین
٥	کێشرابون	کێش	ر	ا	بـ	و	ن
٦	کوژرابون	کوژ	ر	ا	بـ	و	ن

خشتەی ژمارە (4) دەمکاتی ڕابردوی دور لە ڕستەی بکەرنادیاردا

5- ڕابردوی نزیکی/ ئاسایی خۆزگەیی:

ڕۆنانی دەمکاتی ڕابردوی نزیکی خۆزگەیی لە ڕستەی بکەرنادیاردا بەم شێوەیە: {ڕەگی کار + مۆرفیمی بکەرنادیار(ر) + مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا) + مۆرفیمی ئارایی(بـ) + نیشانەی خۆزگەیی(ا) + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، Ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی نزیکی خۆزگەیی	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو (ا)	مۆرفیمی ئارایی (بـ)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو (ا)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	کوژرابام	کوژ	ر	ا	بـ	ا	م
٢	بەخشرابای	بەخش	ر	ا	بـ	ا	ی
٣	نوسرابا	نوس	ر	ا	بـ	ا	Ø
٤	ڕوخێنرابایین	ڕوخێن	ر	ا	بـ	ا	ین
٥	کێشرابان	کێش	ر	ا	بـ	ا	ن
٦	بەزێنرابان	بەزێن	ر	ا	بـ	ا	ن

خشتەی ژمارە (5) دەمکاتی ڕابردوی نزیکی خۆزگەیی لە ڕستەی بکەرنادیاردا

6- ڕابردوی تەواوی خۆزگەیی:

یاسای دارشتنی دەمکاتی ڕابردوی تەواوی خۆزگەیی لە ڕستەی بکەرنادیاردا بەم شێوەیە: {ڕەگی کار + مۆرفیمی بکەرنادیار(ر) + مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا) + مۆرفیمی ئارایی(بـ) + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، Ø، ین،

ن، ن)+ مـــۆرفیمی كـــاتی ڕابـــردو(ا) + ناوبڕ(یـــ) + مـــۆرفیمی كـــاتی ئێســـتا(ە)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەكەوێت:

ژ	دەمكاتی ڕابردوی تەواوی خۆزگەیی	ڕەگی كار	مۆرفیمی بكەرنادیاری (ر)	مۆرفیمی كاتی ڕابردو(ا)	مۆرفیمی ئارایی (بـ)	مۆرفیمی كاتی ڕابردو (ا)	ڕاناوی ڕێككەوتن	مۆرفیمی كاتی ڕابردو (ا)	ناوبڕی (یـ)	مۆرفیمی كاتی ئێستا
١	كوژرابامایە	كوژ	ر	ا	بـ	ا	مـ	ا	یـ	ە
٢	بەخشرابایتایە	بەخش	ر	ا	بـ	ا	یـ+ناوبڕی(تـ)	ا	یـ	ە
٣	نوسرابایە	نوس	ر	ا	بـ	ا	Ø	Ø	یـ	ە
٤	ڕوخێنرابایینایە	ڕوخێن	ر	ا	بـ	ا	ینـ	ا	یـ	ە
٥	كێشرابانایە	كێش	ر	ا	بـ	ا	نـ	ا	یـ	ە
٦	بەزێنرابانایە	بەزێن	ر	ا	بـ	ا	نـ	ا	یـ	ە

خشتەی ژمارە (6) دەمكاتی ڕابردوی تەواوی خۆزگەیی لە ڕستەی بكەرنادیاردا

لـە دەمكـاتی ڕابـردوی تـەواوی خۆزگەییـدا، دەشـێت (بــ)ی مـۆرفیمی ئـارایی لـە پـێش ڕەگـی كارەكـــەش دەربكـــەوێت، بـــۆ نمونـــە: (ببەخشـــرایتایە، بنوســـرایە، ببەزێنرانایـــە...)، بـــەپێی شـــێوەزارە ناوچەییـــەكان، جـــۆرێكی تـــری هەیـــە، مـــۆرفیمی ئارایی(بـــ) لـــە پـــێش و لـــە دوا دوبارە دەبێتەوە: (ببەخشرابایتایە، بنوسرابایە،...).

7- ڕابردوی دوری خۆزگەیی:

یاسـای داڕشـتنی دەمكـاتی ڕابـردوی دوری خۆزگـەیی لـە ڕسـتەی بكـەرنادیاردا بـەم شـێوەیە: {ڕەگــی كــار + مــۆرفیمی بكــەرنادیار(ر) + مــۆرفیمی كــاتی ڕابــردو(ا) + ڕەگــی (بون(بــ)) + مـــۆرفیمی كـــاتی ڕابـــردو(و) + ڕانـــاوی لكـــاوی ڕێككەوتـــن (م، ی، ø، یـــن، ن، ن)+ مــۆرفیمی كــاتی ڕابــردو(ا) + ناوبڕ(یــ) + مــۆرفیمی كــاتی ئێســتا(ە)}. وەک لەم خشــتەیەدا دەردەكەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕابردوی دوری خۆزگەیی	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری (ر)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو(ا)	ڕەگی بون (بـ)	مۆرفیمی کاتی ڕابردو(و)	ڕاناوی ڕێککەوتن	مۆرفیمی کاتی ڕابردو (ا)	ناوبڕی (یـ)	مۆرفیمی کاتی ئێستا
١	بینرابومایە	بینـ	ر	ا	بـ	و	مـ	ا	یـ	ە
٢	بەخشرابویتایە	بەخشـ	ر	ا	بـ	و	یـ+ناوبڕی(تـ)	ا	یـ	ە
٣	نوسرابوایە	نوسـ	ر	ا	بـ	و	Ø	ا	یـ	ە
٤	ڕوخێنرابوینایە	ڕوخێنـ	ر	ا	بـ	و	ینـ	ا	یـ	ە
٥	کێشرابونایە	کێشـ	ر	ا	بـ	و	نـ	ا	یـ	ە
٦	گەیێنرابونایە	گەیێنـ	ر	ا	بـ	و	نـ	ا	یـ	ە

خشتەی ژمارە (7) دەمکاتی ڕابردوی دوری خۆزگەیی لە ڕستەی بکەرنادیاردا

8- ڕانەبردو:

ڕۆنـانی دەمکـاتی ڕانـەبردو لـە ڕسـتەی بکـەرنادیاردا بـەم شـێوەیە: {مـۆڕفیمی کـاتی ئێسـتا + ڕەگـی کـار + مـۆڕفیمی بکـەرنادیار(ر) + مـۆڕفیمی کـاتی داهاتو(ێـ) + ڕانـاوی لکـاوی ڕێککەوتن (م، ی، ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی ڕانەبردو	مۆرفیمی کاتی ئێستا	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆرفیمی کاتی داهاتو(ێ)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	دەبینرێم	ە	بینـ	ر	ێـ	م
٢	دەگیرێی	ە	گیر	ر	ێـ	ی
٣	دەنوسرێ	ە	نوسـ	ر	ێ	Ø
٤	دەکوژرێین	ە	کوژ	ر	ێـ	ین
٥	دەشۆرێن	ە	شۆ	ر	ێـ	ن
٦	دەبەخشرێن	ە	بەخشـ	ر	ێـ	ن

خشتەی ژمارە (8) دەمکاتی ڕانەبردو لە ڕستەی بکەرنادیاردا

9- داهاتو (یان مەرجی):

یاسـای داڕشـتنی دەمکـاتی داهـاتو لـە ڕسـتەی بکـەرنادیاردا بـەم شـێوەیە: {مـۆڕفیمی ئارایی(بـ) + ڕەگـی کـار + مـۆڕفیمی بکـەرنادیار(ر) + مـۆڕفیمی کـاتی داهـاتو(ێ) + ڕاناوی لکاوی ڕێککەوتن (م، ی، ø، ین، ن، ن)}. وەک لەم خشتەیەدا دەردەکەوێت:

ژ	دەمکاتی داهاتو	مۆرفیمی ئارایی	ڕەگی کار	مۆرفیمی بکەرنادیاری(ر)	مۆرفیمی کاتی داهاتو(ێ)	ڕاناوی ڕێککەوتن
١	ببینرێم	بـ	بینـ	ر	ێـ	م
٢	ببەخشرێی	بـ	بەخشـ	ر	ێـ	ی
٣	بنوسرێ	بـ	نوسـ	ر	ێ	Ø
٤	بڕوخێنرێین	بـ	ڕوخێنـ	ر	ێـ	ین
٥	بکێشرێن	بـ	کێشـ	ر	ێـ	ن
٦	بگەیێنرێن	بـ	گەیێنـ	ر	ێـ	ن

خشتەی ژمارە (9) دەمکاتی داهاتو لە ڕستەی بکەرنادیاردا

لــە دەمکــاتی ڕانــەبردو و داهــاتودا، بــەپێی ڕێســای دەمکاتــەکان لــە بکــەرنادیاردا پێویســتە مــۆڕفیمی کــاتی داهــاتو (ێ) لــە دوای مــۆڕفیمی بکــەرنادیار دەرکــەوێت، بــەڵام لــە چاوگــە تێپــەڕێنراوەکان و ئــەو چاوگــە دالییانــەی لــەپێش (د)ەکــە لــەناو چاوگەکــە (ا)یــك بــونی هەیــە، ئــەوا ئــەم (ا)ە دەگۆڕێــت و دەبێتــە (ێ) و جگــە لەمــەش لــە دوای مــۆڕفیمی (ر)ی بکــەرنادیار مــۆڕفیمی کــاتی داهــاتو (ێ) دەردەکــەوێت. لــەو دو دەمکاتــە لــە دۆخــی بکــەردیاریش هــەمان دیاردە ڕودەدات. بۆ نمونە:

ناردن ← دەنێردرێن، بنێردرێن.

سوتاندن ← دەسوتێنرێن، بسوتێنرێن.

جێگــەی ســەرنجە ڕســتەی بکــەرنادیار لــە ڕســتەی هەواڵــدانی کــاتی ئێســتا ڕســتەی فەرمانــدان دروستناکرێت، بۆ نمونە:

ئازاد زیرەکە. (ڕستەی هەواڵدان).

نەوزاد مامۆستایە. (ڕستەی هەواڵدان).

ئــەم ڕســتانە نــاکرێن بــە بکــەرنادیار، چونکــە چــاوگی (بــون) چــاوگێکی تێنەپــەڕە و ڕســتەکان تــەنیا یــەك کەســی کارایــان تێدایــە و ناشــێت بکــرێن بــە نادیــار. ڕســتەی فەرمانــدانیش ناکرێــت بــە بکــەرنادیار، چونکــە ناشــێت فــەرمان بــە کەســێك یــان بکــەرێك بکرێــت، کــە نادیــار بێــت. وەك:

ئازاد نامەیەك بنوسە.

نەوزاد وانەکەت بخوێنە.

یاسای دارِشتنی دەمکاتەکان لە ڕستەی بکەرنادیاردا، وەك لە سەرەوە باسکراوە، لە هەر یەکێك لە دەمکاتەکاندا بەپێی ڕیزبەندیی وەرگرتنی مۆرفیمەکانی کات و وەرگرتنی مۆرفیمی بکەرنادیار شێوەی تایبەتیی خۆیان وەردەگرن. کۆی یاسای دەمکاتەکانی ڕستەی بکەرنادیار لەم خشتەیەی خوارەوە دەخرێتەڕو:

دەمکاتەکان			ڕێسای دروستبونی	نمونە
ڕابردو		ڕابردوی نزیک	ڕەگ(فرۆش)+م. بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+ڕاناوی بەرکار(ن).	فرۆشران
ڕابردو		ڕابردوی بەردەوام	م.ک.ئێستا(ە)+ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+ڕاناو.	دەفرۆشران
ڕابردو		ڕابردوی تەواو	ڕەگ(فرۆش)+ م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+م.ئاوەڵناوی کراو(و)+ م.ئێستا(ە)+ڕاناوی بەرکار(ن).	فرۆشراون
ڕابردو		ڕابردوی دور	ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+م.ئارایی(ب)+م.ک.ڕابردو(و)+ڕاناوی بەرکار(ن).	فرۆشرابون
ڕابردو	ڕابردوی خۆزگەیی	ئاسایی	ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+م.ئارایی(ب)+م.ک.ڕابردو(ا)+ڕاناوی بەرکار(ن).	فرۆشرابان
ڕابردو	ڕابردوی خۆزگەیی	تەواو	ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+م.ئارایی(ب)+م.ک.ڕابردو(ا)+ ڕاناوی بەرکار(ن)+ م.ک.ڕابردو(ا)+ناوبڕ(ی)+م.ک.ئێستا(ە).	فرۆشرابانایە
ڕابردو	ڕابردوی خۆزگەیی	دور	ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.ڕابردو(ا)+م.ئارایی(ب)+م.ک.ڕابردو(و)+ڕاناوی بەرکار(ن)+ م.ک.ڕابردو(ا)+ناوبڕ(ی)+م.ک.ئێستا(ە).	فرۆشرابوبانایە
ڕانەبردو	ئێستا و داهاتو		م.ک.ئێستا(ە)+ڕەگ(فرۆش)+م.بکەرنادیار(ر)+م.ک.داهاتو(ێ)+ڕاناوی بەرکار(ن).	دەفرۆشرێن

خشتەی ژمارە (10) دەمکاتەکان لە ڕستەی بکەرنادیاردا

سەبارەت بە دەمکاتەکان لە ڕستەی بکەرنادیاردا، هەردو دەمکاتی ڕابردو و ڕانەبردو(ئێستا و داهاتو) دەگرێتەوە، ڕستەی بکەرنادیار بەپێی ڕستە بکەردیارەکە لە ڕوی دەمکاتەوە، هەمان شێوەی دەبێت، بۆ نمونە:

ڕابردوی نزیك: منداڵەکە نانەکەی خوارد. ← نانەکە خورا.

ڕابردوی بەردەوام: منداڵەکە نانەکەی دەخوارد. ← نانەکە دەخورا.

ڕابردوی تەواو: منداڵەکە نانەکەی خواردوە. ← نانەکە خوراوە.

ڕابردوی دور: منداڵەکە نانەکەی خواردبو. ← نانەکە خورابو.

ڕابردوی خۆزگەیی نزیك: خۆزگە منداڵەکە نانەکەی خواردبا. ← خۆزگە نانەکە خورابا.

ڕابــردوی خۆزگــەیی تــەواو: خۆزگــە منداڵەکــە نانەکــەی خواردبایــە. ← خۆزگــە نانەکــە خورابایە.

ڕابــردوی خۆزگــەیی دور: خۆزگــە منداڵەکــە نانەکــەی خواردبوایــە. ← خۆزگــە نانەکــە خورابوایە.

ڕانەبردو: منداڵەکە نانەکە دەخوات. ← نانەکە دەخورێت.

داهاتو: نانەکان بخۆین. ← نانەکان بخورێن.

ڕســتە بکــەرنادیارەکان، لــەڕوی شــێوازی نــەرێوە بــە هــەمان شــێوەی دەمکــاتی ڕســتە بکەردیارەکــە دەبــن و مــۆرفیمی نــەرێ بــەپێی دەمکاتــەکان دەردەکــەون لــە ڕســتەکاندا، بــۆ نمونە:

ڕابردوی سادە: زەوییەکان فرۆشران. ← زەوییەکان نەفرۆشران.

ڕابردوی بەردەوام: زەوییەکان دەفرۆشران. ← زەوییەکان نەدەفرۆشران.

ڕابردوی تەواو: زەوییەکان فرۆشراون. ← زەوییەکان نەفرۆشراون.

ڕابردوی دور: زەوییەکان فرۆشرابون. ← زەوییەکان نەفرۆشرابون.

ڕابردوی خۆزگەیی نزیك: زەوییەکان فرۆشرابان. ← زەوییەکان نەفرۆشرابان.

ڕابردوی خۆزگەیی تەواو: زەوییەکان فرۆشرابانایە. ← زەوییەکان نەفرۆشرابانایە.

ڕابردوی خۆزگەیی دور: زەوییەکان فرۆشرابونایە. ← زەوییەکان نەفرۆشرابونایە.

ڕانەبردو: زەوییەکان دەفرۆشرێن. ← زەوییەکان نافرۆشرێن.

داهاتو: زەوییەکان بفرۆشرێن. ← زەوییەکان نەفرۆشرێن.

دەمکاتــەکانی ڕســتە بکــەردیارەکان هاوتــا دەبــن لەگــەڵ دەمکاتــەکانی ڕســتە بکــەرنادیارەکانی بەرامبەریان بەپێی ئەو یاسا و ڕێسا تایبەتانەی ئەم دەمکاتانە هەیانە جیادەکرێنەوە.

ئەنجامەکان:

1- ڕستەی بکـەرنادیار تـەنیا لـە کـاری تێپـەڕ دروسـتدەبێت، چونکـە لـە ڕستەی کـار تێپـەڕدا دو تـوخم هـەن (بکـەر) و (بـەرکار)، بکەرەکـە دەگۆڕێـت بـۆ نادیـار و دەبێتـە (ر)ی مـۆڕفیمی بکەرنادیار، بەرکارەکەش وەکو خۆی بە بەرکاری دەمێنێتەوە.

2- بــەرکار ئــەرکی بــەرکاریی خــۆی لەدەســتنادا، بــەڵام دەبێتــە کــارای ڕســتە و دەچێتــە ســەرەتای ڕســتە، ڕاناوەکــانی ڕێککــەوتنیش(م، ی، Ø، یــن، ن، ن) بــەپێی کــەس و ژمــارەی بەرکارەکە ڕێکدەکەون.

3- هــەمو ئــەو دەمکاتانــەی لــە بکــەردیاردا هــەن، لــە بکەرنادیاریشــدا دروســتدەبن. جگــە لــە دەمکـــاتی ڕانـــەبردو و داهاتو(مـــەرجی)، دەمکاتـــە ڕابردوەکانیش(ســـادە، دور، بـــەردەوام، تەواو، خۆزگەیی) لە بکەرنادیاردا هەن.

4- ڕستەی بکەرنادیار لە ڕستەی هەواڵدانی کاتی ئێستا دروستنابێ، چونکە ئەو جۆرە ڕستەیە لە بنەڕەتدا بەهۆی چاوگی (بون) دروستدەبێت کە ڕەگەکەی (ب)ە و دەرناکەوێت.

5- لە ڕستەی فەرماندانـدا بکەرنادیار دروستنابێت، چونکە ناکرێت فەرمان بە بکەرێك بکرێت کە نادیاربێت.

6- بواری ڕودانی دەمکاتەکانی بکەرنادیار، هەمان بواری ڕودانی دەمکاتەکانی بکەرنادیارن.

سەرچاوەکان:

أ- بەزمانی کوردی:

1- ئەحمەد، جەوهەر. (2018). دووڕەیی کار لە ڕووی هێزەوە لە زمانی کوردیدا ، چاپی یەکەم، چاپخانەی هیشام ـ مەشهەد ـ ئێران.

2- امین، وریا عمر. (1982). "ڕستەی بکەر نادیار"، گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ، ژمارە (٩٥)، بەغدا.

3- بەرزنجی، فەرەیدون عەبدول. (2008). نادیاری، چاپخانەی ڕۆمان، سلێمانی.

4- خۆشناو، شێروان حوسێن. (2016). توانای مۆرفیمی بەند لە دەوڵەمەندکردنی فەرهەنگ و ڕاپەڕاندنی ئەرکی سینتاکسیدا (لێکۆڵینەوەیەکی بەراوردکارییە لە نێوان زمانی کوردی و فارسیدا)، چاپی یەکەم، دەزگای نارین، هەولێر.

5- حەسەن، کامیل & موکریانی، کوردستانی& ئامێدی، سادق بهائەدین & هەورامی، حەمە ئەمین، (1987). زارەکوردییەکان، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر.

6- حاجی مارف، ئەوڕەحمان. (2014). ڕێزمانی کوردی ــ کردار، بەرگی یەکەم،چاپخانەی ڕۆژهەڵات ـ هەولێر.

7- ڕەسول، عەبدوڵڵا حوسێن. (1995)، "مۆرفیمە ڕێزمانیەکانی کار"، نامەی دکتۆرا، کۆلێجی پەروەردەی ئیبن ڕوشد، زانکۆی بەغدا.

8- مەحویی، محەمەدی. (2020). باری بکەرنادیار، چاپخانەی کارۆ، چاپی یەکەم، سلێمانی.

9- محەمەد، فەرەیدون عەبدول. (1988). "نادیاری"، نامەی ماستەر، کۆلیجی ئاداب، زانکۆی سەڵاحەدین، هەولێر.

10- یوسوپۆڤا، زەری، و. موکریانی، کوردستان. (1988)، "کار"، گۆڤاری ڕۆشنبیری نوێ، ژ(116)، وەزارەتی ڕۆشنبیری عێراق، بەغدا.

ب- بەزمانی ئینگلیزی:

11- Crystal, David.(2008). A dictionary of Linguistics and phonetics, Blackwell publishing, sixth edition.